УДК 343.1:343.14:349.59:349.6

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2713.90.09>

О. Кучинська, д-р юрид. наук, проф.,

E-mail: 2000_oksana@ukr.net,

ORCID ID 0000-0003-3464-4798;

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01601, Україна;

В. Нестеровський, д-р геол. наук, проф.,

директор Геологічного музею,

E-mail: v.nesterovskii@ukr.net,

ORCID ID 0000-0002-7065-8962;

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

ННІ "Інститут геології", вул. Васильківська, 90, м. Київ, 03022, Україна;

О. Старенький, канд. юрид. наук,

E-mail: xander20082@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-4517-726X;

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01601, Україна;

Ю. Циганюк, канд. юрид. наук, доц.,

E-mail: smuchok82@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-8495-3583;

Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом,

пр. Миру, 101, а, м. Хмельницький, 29015, Україна

НЕЗАКОННЕ ВИДОБУВАННЯ БУРШТИНУ ТА ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З НИМ

(Представлено членом редакційної колегії д-ром геол. наук, проф. В.А. Михайловим)

Суттєве збільшення попиту на бурштин у світі зумовило виникнення в Україні цілої низки проблем, пов'язаних не тільки з геологією та надрокористуванням, але й економікою, правом та іншими сферами життєдіяльності суспільства. Запобігання та боротьба зі злочинами, які пов'язані з незаконним видобутком бурштину, здійснюється за допомогою різних заходів і методів. Одним із них є реалізація норм ст. 240 Кримінального кодексу України через притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності, що відбувається через застосування норм кримінального процесуального права: кваліфікації дій осіб при внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, здійснення доказування у справах, що пов'язані з незаконним видобутком бурштину тощо. Саме тому є необхідність у проведенні теоретичного і правового аналізу, розробки практичних рекомендацій для забезпечення ефективності застосування заходів боротьби з незаконним видобуванням бурштину під час здійснення доказування в кримінальних провадженнях.

Серед таких заходів автори виділяють: негласні слідчі (розшукові) дії, оскільки за їхньою допомогою можливо отримати належні, допустимі та достовірні докази незаконного видобування; кваліфікацію дій осіб за наявності фактичних підстав, що свідчать про вчинення злочину середньої тяжкості, передбаченого ч. 2, 3 ст. 240 КК України за ч. 4 ст. 240 КК України, визначено як необґрунтовану; з метою уникнення зазначеного вище запропоновано в чинному КПК України передбачити можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій не лише щодо тяжких чи особливо тяжких, а також і щодо злочинів середньої тяжкості.

Ключові слова: бурштин, незаконне видобування бурштину, досудове розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, кримінальне провадження.

Україна посідає третє місце у світі за розвіданими запасами бурштину (після Польщі – 700 тис. т і Росії – 160 тис. т) (Рудько, Литвинюк, 2017). На її території поклади цієї корисної копалини пов'язані з двома палеофлористичними субпровінціями: Прип'ятсько-Дніпровською і Карпатською, що входять до складу єдиної Балтійсько-Чорноморської бурштинової провінції. Основні ресурси сировини сконцентровані в межах північно-західного, північного і північно-східного схилів Українського щита та Передкарпатського крайового прогину. Бурштиноносні верстви встановлені на різних стратиграфічних рівнях середнього і верхнього палеогену, неогену та антропогену, і в сучасному рельєфі розташовані на глибинах від 30–50 см до 15–20 м і більше.

Площа розвитку бурштиноносних відкладів тільки в межах Прип'ятсько-Дніпровської субпровінції становить близько 15 тис. км² з прогнозними ресурсами бурштину понад 100 тис. т (Нестеровський, 2006). В адміністративному відношенні бурштиноносні території входять до складу Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Івано-Франківської та Львівської областей, проте фрагментарні знахідки бурштину відомі й у інших областях. Таку велику площу розповсюдження бурштину в Україні не має жоден з коштовних каменів. Немає такої географії поширення бурштину і в інших країнах.

Геологія бурштину досить складна. Це належить як до стратифікації бурштиноносних товщ, так і проведення пошуково-розвідувальних робіт і виділення окремих ді-

лянок для видобутку сировини. Одноманітність літологічного складу, відсутність керівної макрофауни та розсіпний характер формування покладів на фоні легкості бурштину та його незакономірного розподілу в просторі й часі не надають переваги жодному з пошукових критеріїв, а підрахунок запасів необхідно здійснювати за значним обсягом гірничих виробок (шурфів, траншей, кар'єрів). Саме тому у зв'язку з величезною площею поширення бурштиноносних відкладів в Україні ми нині маємо тільки шість родовищ із затвердженими запасами на фоні кількох десятків проявів, що перебувають на різних стадіях дослідження.

Як відомо, бурштин є цінною мінеральною сировиною. Він, завдяки унікальним властивостям, знайшов застосування у багатьох галузях народного господарства: медицині, сільському господарстві, виробництві захисних покриттів, ювелірній справі, прикладному декоративному мистецтві, культурі тощо. Бурштин отримав популярність як сировина для виготовлення культово-обрядових виробів, предметів сувенірно-галантерейного призначення, різьблення і став предметом колекціонування.

Необхідно відмітити і те, що для різних потреб можуть використовуватися тільки певні сортові групи бурштину і саме на них у світі є попит.

Ключовими параметрами формування сортових груп для виробництва прикрас є маса, морфологія і стан поверхні бурштину. Після розкриття кірки окиснення важливими елементами стають колір та його трансформації (Нестеровський, 2008).

Офіційні дані за розробкою Клесівського родовища на Рівненщині вказують, що основною сортовою групою є фракції менше 2 г, які за розміром не ідуть на виробництво ювелірних виробів. Їхній вміст у середньому становить близько 42 %, а разом з некондиційним (шаруватим, забрудненим, пінистим) досягає 50 % і більше. Водночас, фракції від 10 до 500 г, що мають найбільший попит на ринку, становлять у сумі не більше 23 %. Ну а вміст бурштину масою понад 500 г, на який є найбільший попит, становить менше 0,3 %. Оцінити заздалегідь точний розподіл розмірно-сортівних груп на родовищі без його розробки неможливо.

Інша проблема статистики за сортовими групами на Клесівському родовищі полягає в тому, що технічні вимоги на бурштин-сирець на цьому родовищі запрацювали через 10 років після початку його експлуатації й тому наведені дані не є остаточними.

Постановка проблеми. Суттєве збільшення попиту на бурштин у світі за останнє десятиріччя зумовило виникнення в Україні цілої низки нових проблем, що лежать у площині геології та надрокористування, а також економіки, права, соціології, психології та інших сфер науки і життєдіяльності суспільства. "Бурштиною лихоманкою" були охоплені цілі адміністративні райони Житомирської, Рівненської, Київської та Волинської областей. Країна не була готова до стрімкого розповсюдження "хвороби незаконного видобутку бурштину", а корупція в державному секторі тільки підсилила діяльність нелегальних організацій і угруповань, які почали активно видобувати, обробляти і реалізувати бурштин на світовий ринок.

Кустарний нелегальний видобуток бурштину набув масового характеру. Цьому сприяли і природні фактори: неглибоке залягання і піщаний склад продуктивної товщі, низька питома вага бурштину та значне обводнення бурштиноносних територій. Саме цей сумарний феномен дозволив "старателям" ефективно використати мобільний гідропомповий метод, який забезпечує локальне вимивання бурштину з пухких порід до глибини 10–12 м.

За попередніми неофіційними підрахунками незаконним способом із надр України за період з 2010 по 2019 рр. було добуто від 300 до 500 т бурштину, що в десятки разів перевищує легальний видобуток.

Спонтанна, вибіркова і неконтрольована розробка бурштинових покладів призвела до суттєвих негативних наслідків, головними з яких є:

- порушення природного характеру залягання бурштиноносних горизонтів і горизонтів, що їх перекривають і підстилають;
- порушення гідрогеологічного режиму та зміна рівня і хімізму ґрунтових вод;
- знищення природної екосистеми, яка охоплює ґрунти, рослинність і біоценоз;
- активізації еолових процесів;
- знищення лісового та заповідного фонду і земель сільськогосподарського призначення;
- зменшення запасів бурштину, неможливість коректно підрахувати залишкові запаси порушених надр;
- зменшення державних надходжень за користування надрами і законну реалізацію сировини;
- збільшення соціальної напруги, підвищення рівня кримінальної обстановки.

Важливо відмітити, що системний нелегальний видобуток корисної копалини відбувався на фоні існуючої дисциплінарної й кримінальної відповідальності за такі дії.

Загальний порядок регулювання відносин при користуванні надрами, у тому числі й геологічного вивчення, видобування і реалізації сировини, має здійснюватися відповідно до діючого Кодексу України про надра, Земельного, Лісового, Кримінального кодексів України та Закону України "Про державне регулювання, видобутку, виробництва і використання

дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними", прийнятого 18.11.1997 р. (*Про державне регулювання видобутку...*, 1997).

Бурштин за цим законом віднесено до категорії дорогоцінного каміння загальнодержавного значення. Це було закріплено Кабінетом Міністрів України ще в 1994 р. Постановою № 827 "Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення".

Видобуток дорогоцінного каміння, у тому числі й бурштину, за Постановою КМУ № 615 від 30.05.2011 проводиться тільки на підставі спеціальних дозволів (*Про затвердження Порядку надання...*, 2011).

Крім цього, у 1992 р. для запобігання самовільного видобутку бурштину на Клесівському родовищі Президентом України було видано спеціальне розпорядження "Про охорону і використання Клесівського родовища бурштину в Рівненській області" від 21.07.1992 (*Про охорону і використання...*, 1992). Зміни до нього були внесені Постановою КМУ № 437 від 13.07.2016.

Але, як виявилось у реальному житті, закони та норми права, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконний видобуток бурштину, не розв'язали існуючої проблеми.

Пізніше, з метою поліпшення ситуації та припинення незаконного видобутку ситуації були спроби прийняття низки нових законів, до підготовки яких залучалися представники геологічної науки, спеціалісти лісного господарства, екологи, правознавці, депутати та місцеві громади Житомирської та Рівненської областей тощо. На жаль, жоден із розроблених проектів так і не був ухвалений остаточно.

У даній статті ми акцентуємо увагу лише на кримінально-процесуальних заходах боротьби з незаконним видобуванням бурштину та можливих заходах щодо поліпшення реалізації норм уже існуючої ст. 240 Кримінального кодексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан злочинності, що пов'язаний з незаконним видобутком бурштину в Україні, а також заходи боротьби з ним, були предметом наукових досліджень Д.О. Алексєєвої-Процюк та О.М. Брисковської (*Алексєєва-Процюк та Брисковська*, 2015), С.Б. Ковалевського (*Ковалевський та ін.*, 2019), А.О. Кисельова (*Kyselov*, 2019), О.Б. Сахарової та Ю.О. Заблоцької (*Сахарова, Заблоцька*, 2016), В.В. Сілко (*Сілко*, 2017), Ю.О. Татарова та С.І. Марко (*Татаров, Марко*, 2014) та інших науковців. Однак сучасні наукові дослідження засновуються на кримінально-правовому або кримінологічному аналізі злочинності, пов'язаної з незаконним видобуванням бурштину, і не враховують необхідність теоретичного переосмислення проблем процесуальної діяльності з реалізації кримінально-процесуальних заходів боротьби з незаконним видобуванням бурштину.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми. Більшість досліджуваних правових питань незаконного видобутку бурштину в Україні не враховує слідчо-прокурорську, а також судову практику з розслідувань злочинів, що передбачені ст. 240 Кримінального кодексу України (КК України): кваліфікації дій осіб при внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, здійснення доказування у справах, що пов'язані з незаконним видобутком бурштину тощо. Тому існує нагальна потреба проведення теоретичного і правового аналізу, а також розробки практичних рекомендацій для забезпечення ефективності застосування заходів боротьби з незаконним видобуванням бурштину під час здійснення доказування у кримінальних провадженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати проведеного аналізу матеріалів правозастосовної практики свідчать про те, що в останні роки в Україні склалася досить складна та проблемна ситуація через масштабну поширеність фактів незаконного видобування бурштину. У зв'язку із цим Головне слідче управління Національної поліції України систематично вживає необхідні заходи, спрямовані на підвищення ефективності розкриття та розслідування кримінальних правопорушень про незаконне видобування бурштину (ст. 240, 198 КК України).

Так, протягом семи місяців 2019 р. слідчими підрозділами Головного управління Національної поліції України (ГУНП) здійснювалося досудове розслідування в 389 кримінальних провадженнях за фактами незаконного видобування бурштину (ст. 240 КК України) у Волинській (20 або 5,1 % від загальної кількості), Житомирській (54 або 13,9 %) та Рівненській (315 або 81 %) областях. Загалом це на 52 кримінальні провадження менше (на 11,8 %), ніж за аналогічний період минулого року (441).

За сім місяців 2019 р. розпочато 108 кримінальних проваджень (27,8 % від загальної кількості), що на 72 менше (40 %) показника 2018 року (180). Слід зазначити, що в 2018 р. розпочато 237 кримінальних проваджень, це на 130 проваджень менше (35,4 %), ніж за 2017 р. (367).

Протягом семи місяців 2019 р. в 20 кримінальних провадженнях закінчено досудове розслідування (складено та направлені до суду обвинувальні акти, у т.ч. з угодами, та клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності), що становить 13,5 % від кримінальних проваджень, які розслідувалися без урахування закритих (171), та 9,5 % від усіх закінчених проваджень зазначеної категорії (241).

Показник закінчених кримінальних проваджень із направленням до суду обвинувальних актів зменшився більш як удвічі, а саме із 54 до 23 проваджень. Порівняно з аналогічним періодом 2018 р. зменшено кількість таких кримінальних проваджень слідчими підрозділами ГУНП у Житомирській області з 19 до 11 (–8) та в ГУНП у Рівненській області – із 35 до 12 (–23). Слідчими підрозділами ГУНП у Волинській області протягом поточного року кримінальні провадження відповідної категорії до суду не надсилалися, що відповідає показнику 2018 р.

У залишку без прийнятих процесуальних рішень на початок серпня 2019 р. було 144 кримінальні провадження. Слід зазначити, що в залишку слідчих підрозділів ГУНП у Волинській та Житомирській областях відсутні кримінальні провадження, в яких особам повідомлено про підозру, а в слідчих підрозділах ГУНП в Рівненській області два таких кримінальні провадження.

Окремо слід зазначити, що протягом семи місяців 2019 р. слідчими підрозділами ГУНП у Волинській, Житомирській та Рівненській областях здійснювалося досудове розслідування в 250 кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами незаконного придбання, зберігання чи збуту бурштину (ст. 198 КК України), що на 11 проваджень менше, ніж за аналогічний період 2018 р. (261). З указаної кількості 33 кримінальних проваджень відкрито в поточному році (Волинська область – 2 кримінальні провадження, Житомирська – 1 та Рівненська – 30), а в 2018 р. відповідний показник становив 56 кримінальних проваджень.

Закінчено досудове розслідування з направленням до суду обвинувальних актів у п'яти кримінальних провадженнях цієї категорії (Рівненська обл.), проти шести за аналогічний період 2018 р.

Під час вживання заходів органами Національної поліції України щодо боротьби з незаконним видобуванням бурштину та інших операцій з ним, протягом семи місяців 2019 р. вилучено понад 947,4 кг бурштину, що в 3,1 рази менше минулорічного показника (понад 2 969,4 кг).

Протягом 2016 р. на половину збільшено вилучення мотопомп порівняно з 2015 р., із 257 до 381. При цьому слід зазначити, що протягом 2017 р. відбулося зменшення кількості вилучених мотопомп порівняно з 2016 р., а саме із 381 до 292 мотопомп (–89). Протягом 2018 р. їхню кількість також зменшено до 153 (майже вдвічі порівняно з 2017 р.). Відповідна тенденція зменшення кількості вилучених мотопомп збереглася в 2019 р., а саме, вилучено 58 мотопомп проти 122 за аналогічний період 2018 р. (–64).

У поточному році закінчено досудове розслідування з направлення до суду обвинувальних актів у два кримінальні провадження, в яких задокументовано діяльність організованих груп у сфері незаконного видобування бурштину (Житомирська та Рівненська обл.), що відповідає показнику 2018 р.

Наведені аналітичні дані щодо стану досудового розслідування у кримінальних провадженнях про незаконне видобування бурштину свідчать про те, що за сім місяців 2019 р. порівняно з минулими роками відповідного періоду ефективність слідчих органів Національної поліції України щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії значно підвищилася. Водночас, мусимо зауважити, що результати проведеного аналізу матеріалів правозастосовної практики за останні роки свідчать про те, що у практичних працівників органів Національної поліції України виникають певні труднощі щодо отримання доказів шляхом проведення окремих процесуальних дій у кримінальних провадженнях про незаконне видобування бурштину. Так, зокрема, одним з ефективних засобів отримання доказів у кримінальних провадженнях про незаконне видобування бурштину є негласні слідчі (розшукові) дії, правова регламентація яких визначена главою 21 чинного Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) (*Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012*). Ураховуючи те, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться виключно в кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини (ч. 2 ст. 246 КПК України), за винятком випадків, визначених ст. 264, 268 КПК України, слідчі позбавлені можливості отримувати докази шляхом проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій, які в окремих випадках є єдиним процесуальним засобом фіксації злочинної діяльності у сфері незаконного видобування бурштину в разі відкриття кримінальних проваджень за фактом вчинення злочинів, передбачених ч. 2, 3 ст. 240 КК України, оскільки вони є злочинами середньої тяжкості.

Водночас проведений нами системний аналіз матеріалів правозастосовної діяльності дає підстави для висновку, що на практиці непоодинокими є випадки, коли слідчі судді незаконно постановляють ухвали або прокурори вживають постанови про проведення негласних слідчих (розшукових) дій для виявлення та фіксації злочинної діяльності у сфері незаконного видобування бурштину в кримінальних провадженнях про злочини середньої тяжкості, передбачені ч. 2, 3 ст. 240 КК України.

Наведена практика виявлення та фіксації злочинної діяльності в зазначеній сфері шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій є незаконною, а отримані слідчими, прокурорами в такий спосіб докази будуть визнаватися недопустимими відповідно до положень ч. 1 ст. 86 КПК України. Як правило, подібні незаконні факти проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про злочини середньої тяжкості, передбачені ч. 2, 3 ст. 240 КК України, стають предметом заявлення стороною захисту клопотань про визнання доказів недопустимими під час обрання чи зміни заходів забезпечення кримінального провадження, про закриття кримінального провадження на

стадії досудового розслідування або під час судового розгляду відповідних кримінальних проваджень.

Відсутність у чинному КПК України законодавчих приписів щодо можливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо злочинів середньої тяжкості призвела до того, що слідчі, прокурори для забезпечення подальшого документування злочинної діяльності в цій сфері шляхом застосування таких засобів кримінального процесуального доказування, як негласні слідчі (розшукові) дії за наявності фактичних підстав, що свідчать про вчинення злочину середньої тяжкості, передбаченого ч. 2, 3 ст. 240 КК України, необґрунтовано, в окремих випадках, відкривають кримінальні провадження за ч. 4 ст. 240 КК України. У подальшому ними безпідставно та незаконно приймаються процесуальні рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій або скеровуються відповідні клопотання до слідчих суддів, які, перевищуючи свої повноваження, постановляють незаконні ухвали про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Провівши відповідні негласні слідчі (розшукові) дії для документування злочинної діяльності у сфері незаконного видобування бурштину, слідчі, прокурори на підставі отриманих результатів змінюють кваліфікацію дій особи з ч. 4 ст. 240 КК України на ч. 2, 3 ст. 240 КК України, водночас отримані протоколи негласних слідчих (розшукових) дій, що не відповідають ознаці допустимості (ч. 1 ст. 86 КПК України), використовуються для обґрунтування: повідомлення про підозру в незаконному видобуванні бурштину, клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження або про проведення інших слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій тощо. Такі маніпуляції слідчих, прокурорів із кваліфікацією дій особи суперечать правовим і ґнотологічним засадам кримінального процесуального доказування і лише негативно позначаються на ефективності притягнення винуватих до кримінальної відповідності за незаконне видобування бурштину.

У зв'язку із цим прокурори, як процесуальні керівники та слідчі судді, зважаючи на покладені на них кримінальні процесуальні функції, повинні обов'язково звертати увагу на фактичні та юридичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій (обставини вчиненого кримінального правопорушення, тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, його кваліфікацію, їхнє відображення у витязі з Єдиного реєстру досудових розслідувань тощо). Використання негласних слідчих (розшукових) дій для документування злочинної діяльності в зазначеній сфері без належних на те юридичних і фактичних підстав є однією з причин неефективного доказування в кримінальних провадженнях про незаконне видобування бурштину.

У цьому контексті доцільно навести позицію М.В. Багрія та В.В. Луцка, які слушно зазначають, що слідчий суддя, вирішуючи питання щодо надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тим самим визначає їхню допустимість. Адже, ознайомившись з відповідним клопотанням, витягом Єдиного реєстру досудових розслідувань, що додається до нього, а також витребувавши в необхідних випадках матеріали кримінального провадження, слідчий суддя визначає законність підстав для проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо ж таке клопотання є необґрунтованим, або ж подано з порушенням вимог КПК України, то це є безумовною підставою для відмови в наданні дозволу на проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії (Багрій, Луцк, 2017). При перевірці відповідних клопотань слідчий суддя повинен звертати увагу на наявність достатніх доказів, якими обґрунтовується відповідне клопотання і на підставі яких був зроблений висновок, що дії особи підпадають під

ознаки злочину, передбаченого ст. 240 КК України відповідної тяжкості. Якщо ж у клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також у витязі з Єдиного реєстру досудових розслідувань наявна одна кваліфікація, водночас у матеріалах кримінального провадження будуть відсутні достатні докази, які б надавали можливість слідчому, прокурору кваліфікувати дії особи відповідним чином, і з матеріалів кримінального провадження вбачатиметься, що дії особи підпадають під ознаки злочину, передбаченого ст. 240 КК України іншої тяжкості, то слідчий суддя повинен відмовити слідчому, прокурору в наданні дозволу на проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій.

Водночас, зважаючи на те, що факти незаконного видобування бурштину завдають суттєвої шкоди нашій державі, знищуючи значну частину лісових масивів, земельних угідь, ґрунтових і рослинних покривів, а також ураховуючи численні факти вчинення злочинів, передбачених ч. 1, 2 ст. 240 КК України за останні роки, ефективність виявлення та розкриття яких можлива лише в разі застосування таких засобів кримінального процесуального доказування, як негласні слідчі (розшукові) дії, на нашу думку, у чинному КПК України потрібно передбачити можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій не лише щодо тяжких чи особливо тяжких, а також і щодо злочинів середньої тяжкості.

Під час здійснення досудового розслідування в кримінальних провадженнях про незаконне видобування бурштину певні проблемні питання виникають під час отримання доказів шляхом залучення експерта для проведення експертизи. Так, зокрема, до кінця 2018 р. існувала проблема щодо використання в кримінальному процесуальному доказуванні результатів судово-гомологічної експертизи, об'єктом якої був незаконно видобутий бурштин-сирець, через відсутність експертів з відповідною кваліфікацією в експертних установах Міністерства внутрішніх справ. Єдиним державним інститутом проведення незалежної експертизи дорожнього, дорожнього органогенного, напівдорожнього та декоративного каміння був Державний гомологічний центр України Міністерства фінансів України, розташований в м. Києві. Проте складений спеціалістами Державного гомологічного центру України Міністерства фінансів України висновок за результатами проведеної експертизи гомологічних досліджень не в усіх випадках визнавався судами доказом у кримінальному провадженні, оскільки Державний гомологічний центр України Міністерства фінансів України відповідно до положень ст. 7 Закону України "Про судову експертизу" (Про судову експертизу..., 1994) не належить до переліку державних спеціалізованих установ, уповноважених видавати судово-експертну діяльність. Варто зазначити, що за ініціативою Головного слідчого управління Національної поліції України та Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ (МВС) розроблено наказ МВС від 22 листопада 2016 р. № 1229, яким внесено зміни до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС, а саме, запроваджено такий напрям судової експертизи, як гомологічна експертиза. У зв'язку із цим з грудня 2018 р. в Державному та Волинському науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС запроваджено новий напрям судово-гомологічної експертизи за експертною спеціальністю 17.1 "Дослідження дорожнього, напівдорожнього та декоративного каміння". У відповідних підрозділах здійснено матеріально-технічне оснащення лабораторій та введено по дві посади судових експертів, які пройшли підготовку в науково-навчальному інституті

"Інститут геології" Київського національного університету імені Тараса Шевченка та отримали кваліфікацію судових експертів за відповідним видом судової експертизи. Ураховуючи те, що необхідність проведення такого роду експертизи виникає практично в кожному кримінальному провадженні про незаконне видобування бурштину для забезпечення своєчасності використання висновків експертів як доказів у кримінальному провадженні, потрібно запровадити напрям судово-геологічної експертизи за експертною спеціальністю 17.1 "Дослідження дорогоцінного, напівдорогоцінного та декоративного каміння" і в інших державних науково-дослідних експертних установах МВС і забезпечити належне матеріально-технічне оснащення їхніх лабораторій.

Ефективність боротьби із фактами незаконного видобування бурштину безумовно залежить від розробки та прийняття відповідних законодавчих актів, які б чітко регламентували відносини щодо видобування та реалізації бурштину, установлювали відповідальність за будь-які незаконні дії, пов'язані з бурштином. З моменту проголошення незалежності нашої держави до Верховної Ради України подавали значну кількість законопроектів, спрямованих на врегулювання діяльності щодо видобування та реалізації бурштину, але до цього часу жоден із них не був прийнятий. Зауважимо, що в Україні немає окремого законодавчого акта, який би докладно регламентував відповідні відносини. Частково ця діяльність визначається нормами Кодексу України про надра, Земельного та Кримінального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також Законами України: "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними", "Про угоди про розподіл продукції", "Про землеустрій", "Про митний тариф України", "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)", Гірничим законом України, а також окремими відомчими нормативно-правовими актами.

При цьому слід звернути увагу на те, що відповідальність за незаконне видобування бурштину визначена ст. 240 КК України. Так, зокрема, диспозиціями зазначеної статті передбачено, що:

1. Порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, – карається штрафом від трьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення – карається штрафом від чотирьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або вчинені повторно, – караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, їхнє масове захворювання, або інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років (Кримінальний кодекс України, 2001).

За нормами КК України, діяння, що передбачене ч. 1 ст. 240 КК України, є злочином невеликої тяжкості, ч. 2

ст. 240 КК України – злочином середньої тяжкості, ч. 3 ст. 240 КК України – злочином середньої тяжкості, ч. 4 ст. 240 КК України – тяжким злочином.

19 грудня 2019 р. прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин", яким доповнено КК України статтею 240-1 "Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину". Зазначена стаття передбачає кримінальну відповідальність за такі дії:

1. Незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами – караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або в значних розмірах, або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені службовою особою шляхом використання свого службового становища, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна.

Примітка. Під значним розміром у цій статті слід розуміти вартість бурштину, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (Про внесення змін до деяких законодавчих актів..., 2019).

Доцільно звернути увагу, що, будучи одним із проектів законів України, направлених на розширення правового регулювання охорони бурштину (зокрема, це: "Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за незаконне видобування бурштину або переміщення його через митний кордон України" № 2059 від 04 вересня 2019 р., внесений Президентом України; "Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину" № 2240 від 08 жовтня 2019 р., внесений Кабінетом Міністрів України; "Проект Закону про внесення зміни до ст. 252 Податкового кодексу України щодо впорядкування розміру ставки рентної плати за користування надрами для видобування бурштину" № 2241 від 08 жовтня 2019 р., внесений Кабінетом Міністрів України), він комплексно з іншими піддавався обґрунтованій критиці.

Наперед зазначимо, що логічніше було б внести відповідні зміни і доповнення до ст. 240 КК України, яка на сьогодні й передбачає загальну кримінальну відповідальність за незаконне видобування корисних копалин, у тому числі й за незаконне видобування бурштину, а не окремо встановлювати кримінальну відповідальність за незаконне видобування бурштину з-поміж інших корисних копалин, адже в такому випадку порушується логіка юридичної техніки формулювання диспозицій КК України.

Подібні зауваження висловили і фахівці Головного науково-експертного управління Верховної Ради України у своєму висновку від 07.11.19. Зокрема, "по-перше, згідно з Переліком корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 827 від 12 грудня 1994 р., бурштин є лише одним із видів корисних копалин загальнодержавного значення, а отже, і запропонована спеціальна норма (ч. 1 ст. 240-1 КК) не характеризується якимись додатковими (новими) ознаками відповідного складу злочину і повністю охоплюється суспільно небезпечним діянням у вигляді незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення (ч. 2 ст. 240 КК).

По-друге, за логікою проекту КК варто доповнювати також й іншими статтями про незаконне видобування окремих видів корисних копалин (нафти, газу, антрациту, бурого вугілля тощо). Однак це лише ускладнить сприйняття відповідних кримінально-правових норм та/або призведе до помилок у кваліфікації злочинів. По-третє, зіставлення санкцій ч. 2 ст. 240 КК та ч. ст. 240-1 КК дозволяє стверджувати, що за ступенем тяжкості як незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу), так і незаконне видобування бурштину належить до категорії злочинів середньої тяжкості (див. ч. 3 та 6 ст. 12 КК). Отже, доповнення КК окремим складом злочину у вигляді незаконного видобування бурштину (ч. 1 ст. 240-1 КК) не відповідає загальноприйняттю у теорії кримінального права положенням про те, що поява спеціальної норми мала б бути обумовлена підвищенням (пониженням) рівнем суспільної небезпечності діяння порівняно з тим, відповідальність за вчинення якого передбачена загальною нормою (у даному випадку – ч. 2 ст. 240 КК)" (*Висновок ... про внесення змін до Кримінального кодексу...*, 2019).

Проектом Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину" № 2240 від 08.10.19 (який набрав чинності 29.12.19 р.) було запропоновано внести відповідні зміни до Кодексу України про надра, Земельного та Кримінального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, законів України "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними", "Про угоди про розподіл продукції", "Про землеустрій", "Про митний тариф України", "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)", Грничого закону України (*Проект Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів..."*, 2019). При цьому, як і Президентським законопроектом, так і цим, пропонувалося доповнити КК України новою ст. 240-1 КК України, що, власне, у комплексі з іншими змінами відбулося. Однак у тексті проекту ця норма відрізняється від прийнятого Закону лише ч. 3 ст. 240-1 КК України, а також назвою статті, зміни до якої були враховані згідно з рекомендаціями Головного науково-експертного управління Верховної Ради України щодо того, що назва запропонованої ст. 240-1 КК України не відображає зміст диспозиції ч. 1 цієї статті. Зокрема, у назві статті йдеться виключно про незаконне видобування бурштину, тоді як у ч. 1 даної статті серед альтернативних діянь об'єктивної сторони запропонованого складу злочину згадується також збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами.

Як бачимо, розробники зазначеного законопроекту, що став Законом України, при визначенні кримінальної відповідальності за незаконне видобування бурштину допустилися такої ж помилки, як і розробники законопроекту № 2059. Головне науково-експертне управління Верховної Ради України, аналізуючи зміст відповідних пропозицій в законопроектах звертало увагу на таке:

"...2) Не заперечуючи того факту, що незаконне видобування бурштину завдає істотної шкоди довкіллю (або створює реальну загрозу завдання такої шкоди) та є відносно поширеним явищем на території окремих областей України (так, за підрахунками експертів обсяги незаконного видобутку бурштину становлять від 120 до 300 т на рік ("*Бурштинова лихоманка*" загрожує..., н.д.), пропозицію законопроекту щодо доповнення КК України новою спеціальною нормою (ст. 240-1 КК України в ре-

дакції проекту) не можна визнати доцільною. Така позиція Головного управління обумовлена тим, що, по-перше, згідно з Переліком корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 р. № 827, бурштин є лише одним із видів корисних копалин загальнодержавного значення, а отже, і запропонована спеціальна норма (ч. 1 ст. 240-1 КК України в редакції проекту) не характеризується якимись додатковими (новими) ознаками відповідного складу злочину та повністю охоплюється суспільно небезпечним діянням у вигляді незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення (ч. 2 ст. 240 КК України). По-друге, якщо слідувати зазначеній вище логіці, КК України варто доповнювати також іншими самостійними (окремими) складами злочинів (скажімо, статтями щодо незаконного видобування нафти, антрациту, бурого вугілля тощо). Останнє, у свою чергу, лише ускладнить сприйняття відповідних кримінально-правових норм та/або призведе до помилок у кваліфікації злочинів;

3) У законопроекті пропонується сформулювати санкцію ч. 1 ст. 240-1 КК у такій редакції: "караються штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до шести років, або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна". Однак така санкція виглядає явно надмірною, оскільки за ч. 1 цієї статті злочинними стають, зокрема, і придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами, у тому числі й випадки вчинення відповідних дій без мети збуту та/або у незначних розмірах тощо" (*Висновок ... про внесення змін до деяких законодавчих актів...*, 2019).

Незважаючи на наведені зауваження, 12 листопада 2019 р. Верховна рада України прийняла за основу проект Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину" № 2240 від 8 жовтня 2019 р., яким запроваджується:

1) кримінальна відповідальність за незаконний видобуток, збут, придбання, зберігання, передачу, пересилання, перевезення, переробку корисних копалин, законність походження яких не підтверджується відповідними документами та за ухилення від рекультивациі земель;

2) тимчасовий мораторій на вивезення необробленого бурштину за кордон і вимога застосування сертифікованого обладнання для його комплексного видобутку;

3) механізм резервування земельних ділянок для потреб надкористування до початку проведення аукціону чи конкурсу;

4) єдиний дозвіл на розвідку із правом видобування строком на 5 років на ділянки до 10 га з визначенням початкової вартості продажу на аукціоні (*Інформаційне управління апарату...*, 2019). А 19.12.19 прийняла відповідні зміни до законодавства.

Варто зазначити, що ст. 240-1 КК України набула чинності 29.12.19 із частковими врахуваннями зауважень Головного науково-експертного управління Верховної Ради України. Проте її запровадження, незважаючи на неузгодженість із загальними правилами побудови норм в КК України, а також внесення інших змін до відповідних законодавчих актів України, частково вплине на правову охорону видобування бурштину в нашій державі.

Видається, що на найвищому рівні абстрагування необхідно врахувати думку М.Ф. Головатого, що визначення проблем має здійснюватися в політико-правовому, соціально-організаційному, духовно-моральному та інших аспектах, а також шляхом виокремлення об'єктивних факторів і створення належних умов для забезпечення ті-

Holovaty, M. (2015). The state and society: The conceptual foundations and social interaction in the context of formation and functioning of states. *Economic Annals-XXI*, 9–10, 4–8.

Kyselov, A.O. (2019). Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk NHU*, 2, 146–152. DOI: 10.29202/nvngu/2019-2/19

Reference

- Alekseeva-Protsyuk, D.O., Bryskovskaya, O.M. (2015). Features of pre-trial investigation of illegal extraction of minerals (raw amber). *Customs*, 1 (2.1), 74–80. [in Ukrainian]
- "Amber Fever" is threatening Ukraine with an environmental disaster. (n.d.). Retrieved January 4, 2020, from <https://p.dw.com/p/1I2rK> [in Ukrainian]
- Bagriy, M., Lutsyk, V. (2017). Some Problems of Legislative Regulation of Holding Unofficial Investigative Actions. *Law of Ukraine*, 12, 42. [in Ukrainian]
- Criminal Code of Ukraine of 05.04.2001 № 2341-III.(2001). Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3#w11> [in Ukrainian]
- Criminal Procedure Code of Ukraine, 13 April 2012 No. 4651-VI.(2012). Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian]
- Draft Law of Ukraine "On Amendments to Article 252 of the Tax Code of Ukraine Regulating the Amount of the Rental Rate for the Use of Amber for Mining", 08 October 2019 No. 2241. (2019). Retrieved January 4, 2020, from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67040 [in Ukrainian]
- Draft Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on the Criminal Liability for Illegal Extraction of Amber or Move It Across the Customs Border of Ukraine", 4 September 2019 No. 2059.(2019). Retrieved January 4, 2020, from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66672 [in Ukrainian]
- Draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Regulation of the Amber Production Issue", 08/10/2019 No. 2240. (2019). Retrieved January 4, 2020, from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67039 [in Ukrainian]
- Holovaty, M. (2015). The state and society: The conceptual foundations and social interaction in the context of formation and functioning of states. *Economic Annals-XXI*, 9–10, 4–8.
- Information Department of the Verkhovna Rada of Ukraine (2019). Passed the draft law "On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the settlement issue amber mining", 12 November 2019. Retrieved January 4, 2020, from <https://rada.gov.ua/news/Novyny/184275.html> [in Ukrainian]
- Kovalevsky, S.B., Kovalevsky, S.S., Dolid, A.L. (2019). State of forest areas of SC "Sarnenske forestry" disturbed by illegal amber production. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 29, 7, 96–100. [in Ukrainian]
- Kyselov, A. O. (2019). Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk NHU*, 2, 146–152. DOI: 10.29202/nvngu/2019-2/19
- Nesterovsky, V. A. (2006). Geology and gemological evaluation of the gemstone raw material of sedimentary formations of Ukraine. *Extended abstract ... Doctor's thesis (Geol. Sci.)*. Kyiv. [in Ukrainian]

Nesterovsky, V.A. (2008). Substance composition and hemologic evaluation of Ukrainian amber. *Materials of the First International Scientific and Practical Conference "Ukrainian Amber World"*, Kyiv, 93–97. [in Ukrainian]

On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Concerning Improvement of Legislation on Mining Amber and Other Minerals. (2019). The Law of Ukraine, 19.12.2019 № 402-IX. Retrieved January 4, 2020, with <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20> [in Ukrainian]

On Approval of the Procedure for Granting Special Permits for the Use of Subsoil. (2011). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 30.05.2011 No. 615. Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF> [in Ukrainian]

On Forensic Examination. (1994). Law of Ukraine, 25.02.1994 No. 4038-XII. Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> [in Ukrainian]

On the Protection and Use of the Klesiv Amber Field in Rivne Region. (1992). Order of the President of Ukraine, 02.06.1992 No. 98/92-rp. Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/98/92-%D1%80%D0%BF> [in Ukrainian]

On the State Regulation of the Extraction, Production and Use of Precious Metals and Precious Stones and Control Over Their Operations. (1997). Law of Ukraine, 18.11.1997 No. 637/97-BP. Retrieved January 4, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]

Opinion of the Chief Scientific and Expert Administration of 07.11.2019 on "Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Regulation of Amber Extraction", 8 October 2019 No. 2240. (2019). Retrieved January 4, 2020, from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67039 [in Ukrainian]

Opinion of the Chief Scientific and Expert Directorate of 07.11.2019 on the "Draft Law on Amendments to the Criminal Code of Ukraine on the Criminal Liability for Illegal Extraction of Amber or Move It Across the Customs Border of Ukraine" No. 2059 of 04 September 2019". (2019). Retrieved January 4, 2020, from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc77_1?pf35401=508683&pcaption=%C2%E8%F1%ED%EE%E2%EE%EA%20%C3%EE%EB%EE%E2%ED%EE%E3%EE%20%ED%E0%F3%EA%EE%E2%EE-%E5%EA%F1%EF%E5%F0%F2%ED%EE%E3%EE%20%F3%EF%F0%E0%E2%EB%B3%ED%ED%FF%20%2007.11.2019 [in Ukrainian]

Rud'ko, H.I., Lytvynuk, S.F. (2017). Amber deposits of Ukraine and their geological and economic assessment. Kyiv-Chernivtsi: Bookrek. [in Ukrainian]

Sakharova, O.B., Zablotskaya, O.Yu. (2016). The Problem of Illegal Amber Extraction in Ukraine: Ways to Solve (Criminological Aspect). *Science and law enforcement*, 4, 207–213. [in Ukrainian]

Silko, V. V. (2017). The subject of criminal assault as an element of the forensic characteristic of illegal amber production. *Issues of combating crime*, 34, 192–210. [in Ukrainian]

Tatarov, O. Yu., Marko, S. I. (2014). Forensic characteristics of violation of the rules of protection or use of subsoil on the example of illegal extraction of amber. *Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. the legal series*, 3, 273–285. [in Ukrainian]

Надійшла до редколегії 21.05.20

O. Kuchynska, Dr. Sci. (Law), Prof.,
E-mail: 2000_oksana@ukr.net,
ORCID iD 0000-0003-3464-4798,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of Law,
60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine;
V. Nesterovsky, Dr. Sci. (Geol.), Prof., Director of the Geological Museum,
E-mail: v.nesterovski@ukr.net,
ORCID iD 0000-0002-7065-8962,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Geology,
90 Vasylkivska Str., Kyiv, 03022, Ukraine;
O. Starenkyi, Cand. Sci. (Law), Lecturer,
E-mail: xander20082@gmail.com,
ORCID iD 0000-0002-4517-726X,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of Law,
60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine;
Y. Tsyganyuk, Cand. Sci. (Law), Assoc. Prof.,
E-mail: smuchok82@gmail.com,
ORCID iD 0000-0002-8495-3583,
Khmelnitsky Institute of Interregional Academy of Personnel Management,
101 a Myru Ave., Khmelnytsky, 29015, Ukraine

ILLEGAL AND UNCONTROLLED AMBER'S EXTRACTION AND MEASURES TO COMBAT IT

Significant increase in the demand for amber in the world gives rise to a multitude of complex problems in Ukraine, related not only to geology and mineral resources use, but also economy, legislation and other aspects of life. The prevention and control of crimes related to illegal amber's extraction are provided through various activities and methods. One of them is the implementation of the laws of Art. 240 of the Criminal Code of Ukraine through criminal prosecution. It is implemented by applying rules of criminal procedural law: individuals' actions qualification during adding data to the Unified Register of pre-trial investigations, enforcement of criminal proceedings, evidence providing in cases involving illegal amber's extraction, etc. Thus, as a consequence, there is a necessity to conduct theoretical and legal analysis, to develop practical recommendations to ensure the effective application of combatting measures against illegal amber's extraction during the implementation of evidence in criminal proceedings.

In particular, the authors emphasize among these measures specific unspoken investigative actions, as they can provide appropriate, valid and credible evidence against illegal extraction of amber; individuals' actions qualification with the availability of actual grounds, which indicate committing of moderate gravity crime, provided for by part 2, part 3 of Article 240 of the Criminal Code of Ukraine and Part 4 of Article 240 of the Criminal Code of Ukraine is defined as unjustified.

In order to avoid issues mentioned above, it has been proposed to assume the possibility of conducting unspoken investigative activities in the current Criminal Procedural Code of Ukraine not only in relation to grave crimes or felonies, but also in relation to crimes of moderate gravity.

Keywords: amber, illegal amber's extraction, pre-trial investigation, investigative activities, criminal proceedings.

О. Кучинская, д-р юрид. наук, проф.,
E-mail: 2000_oksana@ukr.net,
ORCID iD 0000-0003-3464-4798,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01601, Украина;
В. Нестеровский, д-р геол. наук, проф., директор Геологического музея,
E-mail: v.nesterovski@ukr.net,
ORCID iD 0000-0002-7065-8962,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
УНИ "Институт геологии", ул. Васильковская, 90, г. Киев, 03022, Украина;
А. Старенький, канд. юрид. наук, препод.,
E-mail: xander20082@gmail.com,
ORCID iD 0000-0002-4517-726X,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01601, Украина;
Ю. Циганюк, канд. юрид. наук, доц.,
E-mail: smuchok82@gmail.com,
ORCID iD 0000-0002-8495-3583,
Хмельницкий институт Межрегиональной Академии управления персоналом,
пр. Мира, 101, а, г. Хмельницкий, 29015, Украина

НЕЗАКОННАЯ ДОБЫЧА ЯНТАРЯ И МЕРЫ БОРЬБЫ С НЕЙ

Существенное увеличение спроса на янтарь в мире обусловило возникновение в Украине целого ряда проблем, связанных не только с геологией и недропользованием, но и экономикой, правом и другими сферами жизнедеятельности общества. Предотвращение и борьба с преступлениями, связанными с незаконной добычей янтаря, осуществляется с помощью различных мероприятий и методов. Одним из них является реализация норм ст. 240 Уголовного кодекса Украины через привлечение виновных лиц к уголовной ответственности, которое происходит путем применения норм уголовного процессуального права: квалификации действий лиц при внесении сведений в Единый реестр досудебных расследований, применения мер обеспечения уголовного производства, осуществления доказывания по делам, связанным с незаконной добычей янтаря и др. Именно поэтому есть необходимость в проведении теоретического и правового анализа, разработке практических рекомендаций для обеспечения эффективности применения мер по борьбе с незаконной добычей янтаря при осуществлении доказывания в уголовных производствах.

Среди таких мер авторы выделяют негласные следственные (розыскные) действия, поскольку с их помощью можно получить надлежащие, допустимые и достоверные доказательства незаконной добычи; квалификация действий лиц, при наличии фактических оснований, свидетельствующих о совершении преступления средней тяжести, предусмотренного ч. 2, 3 ст. 240 УК Украины по ч. 4 ст. 240 УК Украины, определена как необоснованная; во избежание вышесказанного, предложено в действующем УПК Украины предусмотреть возможность проведения негласных следственных (розыскных) действий не только по тяжким либо особо тяжким, а также и по преступлениям средней тяжести.

Ключевые слова: янтарь, незаконная добыча янтаря, досудебное расследование, негласные следственные (розыскные) действия, уголовное производство.